

תוכן עניינים

2	מבוא
3	פרק 1- ספורט ולאומיות
3	הגדרת הלאומיות
5	ספורט ולאומיות
6	שימוש המדינה בספורט ליצירת זהות לאומית
9	פרק 2- ספורט ושחיקה בזהות הלאומית
9	גלובליזציה ככלי ששוחק בקשר בין לאומיות וספורט
11	חקיקת חוק בוסמן והיכולת של שחקנים לעבור ממדינה למדינה
13	השפעת שחיקת הלאומיות בספורט על אופיין של קבוצות הספורט
16	פרק 3- המתח בין לאומיות לבין שחקנים זרים בענף הכדורגל
16	כדורגל כענף ספורט מאיץ לאומיות
18	המתיחות בין הזהות הלאומית של הקבוצה לבין השחקנים הזרים
20	הניסיון לשמור על זהות לאומית בענף הכדורגל
22	סיכום
24	ביבליוגרפיה

מבוא

זהות לאומית, מבוססת על כך שאוכלוסיית מדינה מסוימת רואה את עצמה כמאוחדת תחת עקרונות, ערכים, נרטיבים, סממנים תרבותיים ודתיים משותפים, ובמקביל רואה אוכלוסיות חיצוניות למדינה כאוכלוסיות זרות לה. כלומר, "אנחנו" ו"הם". כמעט כל מדינה עוסקת באופן קבוע בייצור זהות לאומית של אזרחיה בכדי ליצור אחדות, שותפות גורל, נשיאה משותפת במעמסות לאומיים וחשיבות להציג את השוני בין מדינה אחת לאחרת. בתהליך זה מתגבשת הלאומיות של אזרחי המדינה, ואזרחים תחת לאומיות מסוימת רואים עצמם משויכים למדינה ומייצגים אותה (Seippel, 2017, p. 45).

אירועי ספורט עוזרים לקדם במידה רבה תחושות של לאומיות, שכן אירועי ספורט לעיתים מעוצבים על-ידי המדינה, הם הופכים לטקס לאומי, מזוהים עם קבוצות לאומיות ונציגים רשמיים של המדינה, והם כוללים השמעת המנון והנפת דגל לאומי. כמו-כן, אירועי הספורט יוצרים קרבה ותחושת גורל לאומי סביב המשחק הספורטיבי – קל וחומר כאשר מדובר על משחק בין-לאומי שבו מתחרות מדינות זו מול זו, והצלחה או כישלון בתחרות משפיעים באופן ישיר על תחושת המורל של אוכלוסיות רבות במדינה (בן-פורת, 2003, עמ' 54-55).

לעיתים קבוצות ספורט או אפילו שחקני ספורט מבקשים לשפר את מעמדם המקצועי, ובכך מתאפשרת תנועה של שחקנים זרים בין מדינות שונות. קבוצות מקומיות רוכשות שחקנים זרים מוצלחים שמאפשרים להזניק את הקבוצה להצלחות גדולות, או שחקנים מקומיים מבקשים לעבור לקבוצות זרות מצליחות, בכדי לשפר את הביצועים האישיים שלהם. תהליך זה התרחב במידה רבה באירופה באמצע שנות ה-90 בעקבות חקיקה אירופאית (חוק בוסמן), אשר אפשרה לשחקני כדורגל לנוע בין קבוצות זרות, מתוך עקרונות של חופש תנועה, חופש העיסוק וחירויות האזרח. התוצאה לכך הייתה כי ספורטאים רבים באירופה ובמיוחד בענף הכדורגל, החלו לנוע בין מדינות, וקבוצות זרות החלו לצרף אליהן שחקנים זרים. מועדוני כדורגל החלו להיפרד מזהות מקומית לאומית והקבוצות הפכו למוצרים בינלאומיים (תמיר, 2014, עמ' 179-180).

למצב זה, נוספו גם תהליכי גלובליזציה שהחלו להגביר את תנועת האנשים והמידע בין גבולות המדינות, ולמעשה לשחוק בריבונות המדינות ולשחוק בתחושות הזהויות הלאומיות. אולם, דווקא בתוך שחיקת הזהויות הלאומיות, אשר התרחשה גם בספורט, עדיין היו קבוצות ספורט, אהדים ומדינות שביקשו להילחם בתהליך שחיקת הזהויות, דווקא באמצעות הספורט, תוך הניסיון לשמור על זהויות לאומיות באמצעות נבחרות לאומיות ושימור שחקנים מקומיים בקבוצות הספורט (בן-פורת, 2008, ע' 14). מתוך מצב שבו הספורט מאפשר מצד אחד לשמור על לאומיות ואף לחזק אותה, אל מול מצב שבו לעיתים קבוצות ספורט מאבדות את זהותן המקומית מפאת נוכחותם של שחקנים זרים, עולה **שאלת המחקר: האם הספורט הוא בעל השפעה כמאיץ תהליכים של לאומיות וכיצד שילוב שחקנים זרים משנה את השפעת הלאומיות בספורט, בדגש על שמחק הכדורגל?**

מטרת המחקר: המחקר נועד לבחון את האופן שבו הספורט משפיע על תהליכי לאומיות במדינות. המחקר יבחן את נושא הלאומיות בספורט ואת האופן שבו ספורט יכול להגביר או להפחית את תחושת הזהות הלאומית של אזרחי המדינה. כמו כן, המחקר יבחן את התהליכים שהובילו לשחיקה בתחושת הזהות הלאומית בספורט, כמו תהליכי הגלובליזציה וחוק בוסמן האירופאי, ואת האופן שבו מתקיימת מתיחות בין איבוד הזהות הלאומית של קבוצות ספורט לבין רצון לשמור על הזהות הלאומית של קבוצות הספורט, בדגש על ענף הכדורגל באירופה וישראל. טווח המחקר יתמקד בין שנות ה-90 של המאה ה-20 (התפתחות הגלובליזציה וחקיקת חוק בוסמן) ועד הזמן העכשווי. סוג המחקר הוא עיוני, שמתמקד בסקירה ובחינה של מאמרים אקדמיים שהתמקדו בנושא ספורט ולאומיות ובדגש על ענף הכדורגל באיגוד התאחדויות הכדורגל האירופאית - אופ"א - שכולל גם את ישראל, ושהושפעו משילוב של תהליכי הגלובליזציה וחוק בוסמן.

פרק 1- ספורט ולאומיות

פרק תיאורטי זה יתאר את הקשר בין ספורט ללאומיות, לצד הגדרת הלאומיות, האופן שבו הספורט מגביר את תחושת הזהות הלאומית, והאופן שבו מדינות משתמשות בספורט להגברת תחושת הזהות הלאומית. פרק זה ישים כבסיס תיאורטי להבנת העבודה והבנת הקשר בין ספורט ולאומיות. לפיכך, הפרק יחולק לתתי פרקים לפי: הגדרת הלאומיות; ספורט ולאומיות; ושימוש המדינה בספורט ליצירת זהות לאומית.

הגדרת הלאומיות

המושג לאומיות מאופיין באסכולות שונות שמתחרות ביניהן על סוגיית הזמן, כלומר יסודות ותחילת הלאומיות, ולעיתים גם על תוכן ההגדרה עצמה. הגדרת הלאומיות הנפוצה היא מצב שבו קבוצה חברתית גדולה של אנשים רואה את עצמה ראויה להיות עם עצמאי על בסיס ערכים משותפים, ובאמצעות הלאומיות, אנשים מגלים נאמנות ומסירות חזקה לאומה שלהם, בעוד שלעיתים הם מפחיתים בחשיבותם של עמים אחרים. הלאומיות מדגישה ערכים כמו זהות ואתניות משותפת, שפה אחידה, היסטוריה משותפת, מיתוסים אחידים ונורמות מקובלות. לצד זה בעידן המדינות הלאומיות ישנם גם סמלי מדינה משותפים כמו הימנון, דגל, וסמלי מדינה קבועים ומקובלים. הערכים הקולקטיביים הם אלו שיוצרים אחדות ודבק בין האוכלוסיות השונות המתגוררות בשטח טריטוריאלי מוגדר. אנשים אלו רואים עצמם משויכים לקבוצה הלאומית, רואים עצמם פועלים בשבילה וכאלה שמפתחים ביחד את הלאומיות, שומרים עליה ומעבירים אותה בין הדורות (תמיר, 2014, ע' 176).

שאלת הלאומיות מעלה דילמות רבות, באיזה עידן החלה הלאומיות – האם בתקופת הקמת המדינות במאה ה-17 או לחלופין בתקופות עתיקות יותר. מכיוון שלאומיות יוצרת אחידות ושותפות חברתית על בסיס ערכים קולקטיביים, ישנה הטענה כי לאומיות היא תופעה עתיקה יומין כבר עוד בעת העתיקה ובימי הביניים שבהם אנשים גיבשו זהות אתנית משותפת, מסורת ותרבות. מתוך כך הטענה היא כי לאומיות היא דבר טבעי שאינו מחייב את היווצרות המדינה, כי אם התאגדות של אנשים תחת מאפיינים משותפים (תמיר, 2014, ע' 176). עמדה נוספת מדגישה כי לאומיות היא תנועה חדשה יותר שאפיינה את הקמתן של מדינות הלאום במאה ה-17 ואילך. יש הרואים בכך לאומיות מודרנית שבה הזהות והתודעה הלאומית לכשעצמה לא הייתה חדשה אך מאפייניה כן היו כך. כלומר היה מניע חדש ואקטואלי שעודד את האנשים להתאחד לכדי קבוצה משותפת ואחידה. אם בעבר היו אלו מאפייני תרבות, מסורת ודת, הרי שכעת התווספו לכך מאפיינים של מדינות כמו סמלי מדינה, הימנון, דגל, אידיאולוגיה ומפלגות. מאפיינים אלה השתלבו גם עם מאפיינים היסטוריים של נורמות, היסטוריה משותפת ושפה שהפכו ללאומיות מודרנית (שביד ורוטברג, 2008, עמ' 19-20).

מלחמות העולם היוו רגע מכונן בתפיסת הלאומיות, ובמידה מסוימת מלחמות אלו התפתחו גם בגלל הלאומיות. מפלגות לאומיות עלו לשלטון תוך שהן מדגישות את ייחודיות העם שלהן, וזאת לצד תהליך של דה-לגיטימציה של עמים אחרים שאינם ראויים להיקרא עמים. במלחמות העולם זוהו לא פעם מצבים שבהם כיבוש שטחים אחרים נועדו לאפשר את צמיחתו של עם אחד על פני הריסה של עם אחר. סיום מלחמת העולם השנייה גם היא הובילה להתפתחותן של שאיפות לאומיות בתהליכי קריסת הקולוניאליזם. מדינות אפריקניות ואסייתיות שנשלטו על-ידי שלטון הקולוניאליסטי אירופאי, החלו לקדם שאיפות של שחרור לאומי תוך שהן מדגישות את ייחודיות החברה המדוכאת, הערכים שלה, היסטוריה משותפת, שפה, אתניות וזהות. זה בתורו הוביל לסכסוכים רבים הן נגד שליטי הקולוניאליזם והן נגד קבוצות שחיו תחת הקולוניאליזם וכעת אלה ביקשו ליצור לעצמן מדינות לאום. להוסיף לכך שגם ארגון האומות המאוחדות שהוקם לאחר מלחמת העולם השנייה, הדגיש את הזכות של "השאיפה להגדרה עצמית". כלומר, הזכות של קבוצת אנשים להתאחד למדינה תחת ערכים ויסודות משותפים כמו אידיאולוגיה, זהות, תרבות, דת, שפה ואתניות. כל אלה הובילו להתפרצות של הלאומיות לאחר מלחמת העולם השנייה ולהקמתן של מדינות לאום חדשות (שביד ורוטברג, 2008, עמ' 20-21).